

СТАНОВИЩЕ**от проф. д.ист.н. Пенка Ив. Пейковска**

по конкурса за академична длъжност „професор“

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология и научна специалност „Нова и най-нова история“ шифър 05.03.04. („История на славянските народи, XIX–XX век“), обявен от Института за исторически изследвания при БАН (ДВ, бр. 10 от 04.02.2022)

В обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ за нуждите на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“ в ИИСТИ при БАН участва само един кандидат – доц. д.ист.н. Теодоричка Готовска-Хенце.

Комисията, проверила документите на кандидата, не е установила пропуски или нередности по смисъла на ЗРАСРБ и правилниците за неговото приложение и кандидатът е допуснат до участие в конкурса.

Това становище е изготвено в съответствие с представената научна продукция, учебна и административна дейност на кандидата и с изискванията за придобиване на академичната длъжност „професор“.

Доц. д.ист.н. Т. Готовска-Хенце е чешки възпитаник, придобила е научната степен „кандидат на историческите науки“ (заменена по силата на ЗВО от 27.12.1995 г. с образователна и научна степен „доктор“) през 1989 г. след защитата на дисертация на тема „Чехословакия и Малката Антанта 1920-1925 г.“ Званието „доцент“ е получила през 2003 г. по шифър 05.03.04. „Нова и най-нова история“. През 2020 г. тя придобива научната степен „доктор на науките“ в областта на историята след успешна защита на дисертационен труд на тема „Българите в чешко-руския книжовен обмен (30-те – 60-те години на XIX в.)“.

От общо 101 научни труда, регистрирани в НАЦИД, кандидатът по конкурса за професор Т. Готовска-Хенце е представила общо 8 изследвания за участие за настоящия конкурс, които в базата от данни на НАЦИД не фигурират като участвали в предишни процедури: 1 монография в съавторство и 7 самостоятелни студии. Прави

впечатление, че всички те са обнародвани през последните три години и не повтарят представените по предходните процедури за научни степени и академични длъжности. Броят на цитиранията, представени за участие в конкурса за „професор“, са 31 и почти всичките се отнасят за последните три години; произхождат от тематични сборници и монографии. Впечатлява проектната дейност на доц. д.ист.н. Т. Готовска-Хенце: през последните десет години тя е участвала в 11 проекта, от които 9 международни (с Чешката, Словашката и Унгарската академии на науките, и един, по програма „Монне“ на ЕС) и 2 национални; ръководила е 4 от тях, а на 2 е била координатор; в конкурса участва с 8 проекта, реализирани след 2019 г. Има един успешно защитил докторант.

По продължителност на заемане на длъжността „доцент“ (19 години) и по обем на научната дейност, кандидатът напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ.

Оценка на хабилитационния труд. Основен обект на изучаване в научното творчество на доц. Т. Готовска-Хенце са чехите и словаците и техните връзки и взаимоотношения с българите, българо-чешките взаимности, през XIX–XX в. За придобиване на академичната длъжност „професор“ Т. Готовска-Хенце е представила основен хабилитационен труд озаглавен „Чешко-българското сътрудничество в областта на образованието и политиката“. Той представлява нейна самостоятелна авторска част (от с. 424 до с. 548) от съвместен чешко-български труд, който съдържа изследователските резултати на общо трима учени (един чех и двама българи), работили в продължение на няколко години по съвместен проект в рамките на ЕБР; издаден е в Прага през 2021 г. под заглавие “Sounáležností a soudržností k vzájemnému pozná(vá)ní. Sondy z kulturních vztahu mezi Čechy a Bulhary do vznihu ČSR” [„Принадлежност и съгласуваност към взаимното (о)познание. Из културните връзки между чехи и българи до образуването на Чехословашката република“].

Както е видно от заглавието, а именно „Чешко-българското сътрудничество в областта на образованието и политиката“ трудът на доц. д.ист.н. Т. Готовска-Хенце представлява естествено продължение на досегашната ѝ изследователска работа върху проблематиката. По отношение на избраната тема тя остава верна на основните си научни интереси.

По структура текстът се състои от една основна част, озаглавена „Модернизацията на българското образование в контекста на славистичния обмен (до

1878 г.)“. В увода към текста авторката представя накратко историческия контекст и целите на изследването, а именно да се обобщят наличните досега проучвания относно „връзката между чешкото образователно дело и културния подем на българите през Възраждането“ и в частност българските стратегии за образование на българи в чешките земи в „контекста на славистичния обмен“ и да се разкрие „ролята на българо-чешката взаимност за просветния напредък на българите през Възраждането“.

Изворовата база на изследването не е посочена в увода, но тя е видна от приложената в края на изследването рубрика „Архивни източници“. Необходимите за конкретното изследване исторически извори авторката е издирвала в Историческия архив на Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методи“ (използвани 6 фонда) и най-вече в националните архивохранилища на Чехия, където тя дълги години прави проучвания; ще споменем намиращите се в Прага „Архив на Народния музей“ (фондове на Крамар и Сис) и Литературния архив „Паметник на националната литература“ (фондове на Шафарик, Ханка, Грегр и др.). В случая един от нейните приноси (както и друг път сме посочвали) е вкарването в научен оборот на новоиздирени и/или слабо познати чешки документи.

Историографската база на изследването е богата и включва над 130 заглавия преимуществено книги от български и чешки автори, обобщаващи досегашните научни постижения по проблематиката. Впечатляват задълбочените познания на доц. Готовска-Хенце върху родната и чешката специализирана литература, интерпретираща изучаваната проблематика. Прегледът на систематизираните и представени от нея изследователски текстове по този въпрос позволяват установим, че разглежданият труд е самостоятелна работа на Т. Готовска-Хенце.

Приложена е методологията на класическото историческо изследване, която на отделни места е комбинирана с биографичния подход.

Структурата на изложението следва хронологично-тематичния ред. А в текста на изложението най-общо казано авторът разкрива механизмите на българо-чешката взаимност на фона на историческата реалност в Австрийската империя, а след „приравняването“ на унгарците през 1867 г. – в Австро-Унгария, а именно: начина, по който действа националното движение на чешките патриоти по отношение на приобщаването на представители на българската интелигенция към каузата за

славянската взаимност и начина, по който откликва българското възрожденско общество в българските земи и отвъд техните граници, главните действащи лица от чешка и българска страна и тяхната роля в процеса на взаимодействие, ползите на чешко-българската взаимност за българското образователно дело през Възраждането.

Уводът е последван от 13 глави, заключение и едно документално приложение. В текста на изложението са (1) направени паралели в модернизацията на училищната система при чехи и българи, започвайки с кратко въведение за просвещенската епоха от XVIII в.; (2) разгледана е ролята на Васил Априлов в тази модернизация на българите, езиковите аспекти на революцията от 1848–49 г. и раждането на новото поколение в българо-чешката взаимност; (3) представени са първите задгранични мостове на българските просветители или как след 1835 г. одеските българи се включват в чешко-руския книжовен обмен, като специално е изтъкната ролята на В. Априлов и Иван Богоров; (4, 5) показан е историческия бекграунд на българо-чешката взаимност – исканията и проявите на новото патриотично поколение по време на революцията от 1848–49 г. (борбата за езиково равноправие на чешкия език наред с официалния немски, стремежът към реализация на идеята за славянската взаимност в политиката, славянското сътрудничество в рамките на империята на политическо и стопанско равнище, стопански обмен не само между славяните в империята, но чрез включване на южните славяни, Славянския конгрес и дебютът на новото славянофилско чешко поколение – Палацки, Ханка, Ригер, Шафарик, Браунер); (6) чешката революционна диаспора и българите – идването и дейността на Йозеф Майзнер в Шумен; (7, 8) анализирана е дейността и ролята на българите в Прага, Виена в контекста на славистичните връзки, отразено е първото включване на чешки дейци в българското просветно-национално движение (и конкретно в развитието на училищното дело в Шумен); (9, 10) очертана е ролята на Васил Д. Стоянов и Христо Г. Данов в българо-чешкото сътрудничество в образованието през 60-те години на XIX в. (и в частност по набиране и изпращане на чешки учители в българските училища); отделни глави се посветени на (11) Табор (и Таборската гимназия) като втори след Прага център за обучение на българи и на това (12) как българското възрожденско общество подпомага обучението в чешките земи.

Основната част на текста, за която досега ставаше дума, е последвана от – казано с думите на авторката от списъка с резюмета – „малък параграф от изследването“, който „резюмира чешко-български политически акции през ХХ в.“ Тя е озаглавена „Младочехите и неофициалната дипломатическа мисия на Владимир Сис по време на Първата световна война“, има обем 20 стр. и се възприема по-скоро като притурка към основния, имащ монографичен характер, текст за чешко-българската взаимност в образователното дело, тъй като липсва подходяща смислова с него, но има своите достойнства и принос, разкривайки слабо познати моменти от дейността на Сис.

Така подбраната структура на изложението следва хронологична и логична тематична последователност и съответства на специфичното съдържание на работата.

Съдържателно разработката съответства с разпоредбите на ЗРАСРБ, тъй като е посветена на актуална и обществено значима проблематика и съдържа обобщения на ясно формулирани научни проблеми.

Съдържащите се в нея научни постижения са представени в отделна справка, с която изразявам съгласие.

Оценка на останалата научно-изследователска дейност на кандидата.

Останалата част от научната продукция, с която доц. д.ист.н. Т. Готовска-Хенце участва в конкурса, говори за траен и задълбочен авторски интерес към историята на Централна Европа през ХІХ–ХХ в., към нейните извори и проучвания. Както се вижда от списъка с публикации на кандидата, отразен в НАЦИД, и от приложения списък за участие в конкурса в цялостната дейност на кандидата доминира научноизследователската работа, научните интереси на доц. д.ист.н. Т. Готовска-Хенце са в сферата на проблематиката на конкурса.

Нямам критични бележки към кандидата, но имам една малка препоръка – по възможност да избягва употребата на чуждицата „контакти“, която се среща прекалено често в текстовете.

В представената за оценяване научна продукция не съм забелязала наличие на плагиатство.

С цялостната си досегашна научна, проектна и експертна дейност доц. Т. Готовска-Хенце се е доказала като заслужил авторитет и международно признание

учен, утвърден като един от основните специалисти в научната област, обект на непосредствените ѝ академични занимания.

Заключение. Представените за рецензиране материали по конкурса напълно удовлетворяват минималните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „Нова и най-нова история“ („История на славянските народи, XIX–XX век“), ЗАСРБ, Правилника за приложението му и Правилниците за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в БАН и в Института за исторически изследвания при БАН. Тематичната ориентация на трудовете е в рамките на специалността на обявения конкурс. Областта, в която са постигнати основните научни резултати е актуална и перспективна.

В заключение, с пълна убеденост бих искал да препоръчам на членовете на Уважаемото Научното жури да гласуват за присъждането на академичното звание „професор“ на доц. д.ист.н. Теодоричка Готовска-Хенце по професионално направление 2.2. (История и археология).

Изготвил становището:

(Проф. д.ист.н. Пенка Пейковска)

София, 27.05.2022 г.